

Uit hoofdstuk 1 *Onleesbare wereld* van Rineke van Houten

Het poesiealbum

Trudi en ik kenden elkaar nog geen halfuur toen ze met betraande ogen naar mij opkeek. Ze reageerde op iets in het poesiealbum van mijn moeder dat ik had meegenomen en nu op Trudi's keukentafel lag.

'Ik word er koud van,' zei ze zachtjes.

Ik schrok. Had ik niet zo met de deur in huis moeten vallen?

Een paar dagen eerder had ik haar gebeld en uitgelegd waarom ik contact had gezocht. Dat ik blij was dat ik iemand zoals zij gevonden had. Dat de loop van onze beide levens zo anders was en dat ik heel graag wilde begrijpen hoe het hare zich had voltrokken. In de woning tegenover de rooms-katholieke kerk in 't Zand, een stil dorp in de Noord-Hollandse polder, wachtte die ochtend een kordate vrouw van 67 jaar, met een open en vriendelijk gezicht. Ze verontschuldigde zich voor haar legging en het sweatshirt die ze nog droeg vanwege de yogales, 'nodig om mijn hoofd leeg te maken'. Het huis was ingericht met veel kleine snuisterijen, planten en bloemen, nep en echt. Ze had een bloemenzaak, hoorde ik later.

Nadat ze een kopje koffie voor me had neergezet, geïnformeerd had naar mijn reis en mijn tulpen in een vaas had geschikt, en ik haar op mijn beurt complimenten had gemaakt over de kleurige borders in de achtertuin en de praktisch ingedeelde woning, had ik het poesiealbum uit mijn tas gehaald. Het boekje is aangetast door de tijd. De rug heeft losgelaten en het papier vertoont gele vlekjes. Op de voorkant heeft iemand ooit een tekening geplakt van een meisje en een kat. Alleen de achterkant, bordeauxrood imitatieleer, is nog min of meer intact. Ik bewaar het album in een vilten tasje, bang dat het verder uit elkaar valt.

Terwijl ik mijn auto eerder die ochtend op het plein van de kerk parkeerde, zoals Trudi had geadviseerd, dacht ik: ik zal haar eerst zeggen hoe dapper ik het vind dat ze mij, een vreemde, te woord wil staan, de schaamte voorbij. Maar dat deed ik niet. In plaats daarvan klapte ik het poesiealbum open.

'Wat mooi, dat je dat nog hebt,' zei Trudi.

Ik knikte. 'Maar deze pagina is leeg, zie je?'

'O!'

'Hier had de moeder van mijn moeder moeten schrijven, mijn oma Marie. Dat staat er ook boven, in potlood geschreven: "mama".'

'Dat heeft ze nooit gedaan?'

'Nee. Ze kon niet schrijven.'

Ik wees naar het enveloppe dat midden op de pagina was geplakt. 'In plaats daarvan heeft mijn moeder veel later, toen ze in de tachtig was, een briefje aan haar geschreven.'

Ik maakte het enveloppe open, haalde er een kaartje uit en begon te lezen.

Lieve mama, waarom is deze bladzijde blanco voor mij? Waarom is dit voor mij een groot verdriet? De eenzaamheid voor u die hierachter schuilt. Dank voor uw wijsheid, uw goede raad, dat wij mochten leren en een studie mochten volgen.

Dat was het moment dat Trudi brak.

Waarom raakte de tekst haar precies, vroeg ik na een korte stilte.

‘Die onmacht van oma,’ antwoordde ze met dikke stem. ‘Ik weet als geen ander hoe dat voelt. De emotie zit heel diep, die krijg ik er nooit uit denk ik, zal mijn hele leven bij mij blijven.’

‘Dat zal jouw oma ook hebben gedaan. Zij las niet met letters maar met plaatjes.’

Trudi

Hoe is het om slecht te kunnen lezen? Daar kon ik me geen voorstelling van maken. Lezen is zo lang ik me kan herinneren nauw verweven met mijn leven. Als puber trok ik me het liefst terug op de wc om een boek ongestoord te kunnen uitlezen. Deur op slot en verdwijnen in de wereld van het opstandige meisje in Vliertje en haar faun en de zielige Rémi uit Alleen op de wereld. 's Nachts verstreken de uren terwijl ik de pagina's onder de dekens bijlichtte met een zaklantaarn.

Lezen was voor mij even vanzelfsprekend als ademen en van schrijven maakte ik later mijn beroep.

Ik besloot op zoek te gaan naar mensen zoals Marie. Want ze bestaan nog steeds, ontdekte ik al snel. Migranten die in hun moederland weinig onderwijs hebben genoten en de Nederlandse taal maar niet machtig worden, maar óók mensen met Nederlands als moedertaal. Die, zoals de Nederlandse wet voorschrijft, tot hun zestiende of uiterlijk achttiende naar school zijn gegaan. En waar dus ergens iets misgegaan is.

Het bleek niet eenvoudig zo iemand te vinden. Welk spoor ik ook volgde, ik kwam uit bij migranten, Turkse en Marokkaanse vrouwen die in een buurthuis ‘basisvaardigheden’ leerden zoals het lezen van etiketten in de supermarkt, of eens in de week naar de bibliotheek kwamen voor conversatieles.

Ook toen ik mezelf aanbod als taalvrijwilliger liep ik vast. Een welzijnswerkster in een buurtcentrum in IJmuiden bekende schoorvoetend, alsof het haar persoonlijk was aan te rekenen: ‘Het is gewoon heel moeilijk mensen met een Nederlandse achtergrond te vinden die moeite hebben met lezen en schrijven.’ Maar of ik het lesmateriaal niet even wilde lenen om het thuis door te bladeren, want vrijwilligers waren altijd nodig.

Ik stopte de map uit beleefdheid in mijn tas en bracht hem een week later ongeopend terug. Van mijn eigen geletterde omgeving moest ik het evenmin hebben. Het drong tot me door hoezeer de levenssfeer van de mensen om mij heen leek op die van mij en hoe eenkennig we waren. Ik kon niemand voor de geest halen die de dienstregeling van NS niet begreep of de krant niet kon lezen.

Uiteindelijk vond ik toch Trudi, een open en doortastende zestiger en al vijftien jaar bezig met steeds beter leren lezen. Zij was bereid te vertellen over wat het betekent om de weg niet te kunnen vinden, in de supermarkt in paniek te raken als de schappen opeens anders zijn ingericht, een brief van de ziektekostenverzekering dagenlang ongeopend te laten.

